

Interview. Ann Brusseel en Christine De Coninck begeleiden al meer dan tien jaar stervende mensen, en schreven daar een boek over

'Levenden kunnen veel leren van stervenden'

► Ann Brusseel en Christine De Coninck zijn al jaren collega's op de palliatieve afdeling van UZ Gent. 'Wij zorgen dat een mens op een goede manier kan sterven, dat is niet triestig.'
© JONAS LAMPENS

Geef mensen sneller palliatieve zorgen, stellen CD&V'ers Els Van Hoof en Nathalie Muylle voor, en wacht niet tot ze op sterven liggen. Ann Brusseel en Christine De Coninck zullen het daar mee eens zijn. De twee verpleegkundigen van de palliatieve afdeling van het UZ Gent schreven een boek over hun werk. 'Gun mensen de tijd om dood te gaan.'

SOFIE MULDER

Het zijn de dagen niet om na te denken over sterven. Maar mensen gaan wel dood. De overbuurvrouw

van 84 bijvoorbeeld. Of de veertigjarige echtgenoot van een kennis, na lang vechten tegen kanker. De dood laat zich niet intomen door wat lente.

Dat geldt ook omgekeerd. Als de zon schijnt, maakt ze geen uitzondering voor de palliatieve dienst van het UZ Gent. En dat is goed zo. Want waarom zou je de laatste dagen van je leven doorbrengen in mistroostigheid als het ook anders kan?

Ann Brusseel en Christine De Coninck werken allebei al meer dan tien jaar op de palliatieve afdeling in Gent. Duizenden patiënten hebben ze al over die ene, definitieve grens zien gaan. Je kunt veel zeggen over hun werk. Dat het bijzonder is. En moeilijk soms. Maar zeg niet dat hun werk triestig is.

Christine: "Wij zien de dood als een deel van het leven. Aandacht geven aan een mens zodat hij op een goede manier kan sterven, is niet triestig."

Ann: "Er is hier pas een man toegekomen die weet dat hij niet meer lang te leven heeft, maar als ik 's morgens zijn kamer binnenkom, gaan de gordijnen open, zetten we muziek op, en beginnen we over koetjes en kalfjes te praten. Er wordt hier veel gehuild, natuurlijk, maar ook gelachen. Eigenlijk wordt er hier gewoon heel veel geleefd."

Misschien wordt hier soms meer geleefd dan buiten, waar leven vanzelfsprekend is.

Christine: "Dat willen we ook meegeven in ons boek. Wat de levenden kunnen leren van de stervenden, heet het. We leven alsof onze tijd oneindig is, maar het is belangrijk dat we bewuster bezig

zijn met wat we doen en met de mensen rondom ons."

Ann: "Soms maak ik ook ruzie om banale dingen, of erger ik mij omdat het huis een puinhoop is. Maar ik roep mezelf dan wel vlug tot de orde."

Doodsbang is een woord dat op een palliatieve afdeling tot zijn essentie wordt herleid. Als mensen hier belanden, weten ze dat de dood voor hun deur staat, en dat de kamer op de afdeling hun laatste verblijfplaats zal zijn.

Ann: "Je krijgt een mooie kamer met een fijn uitzicht, zeiden we vroeger weleens tegen de mensen wanneer ze hier binnenkwamen. Maar we doen dat niet meer. Want wat ben je met een uitzicht of een bubbelbad als je gaat sterven, vragen de mensen zich af. Nu zeggen we dat ze hier tot rust kunnen komen, in het gezelschap van hun vrienden en familie."

Aan een doodsbed zitten doen de meeste mensen hooguit enkele keren in hun leven. Ann en Christine doen het bijna dagelijks. "Bij mensen die alleen zijn, zorgen we er altijd voor dat er iemand van ons bij is. Niemand zou alleen mogen sterven. Maar ook als er familie of vrienden zijn, zitten we soms aan het bed. Om hen gerust te stellen."

Christine: "Er zijn uiterlijke tekenen dat de dood nadert, en als je dat kunt uitleggen aan de naasten, zijn ze toch wat beter voorbereid. De ogen sluiten niet meer, want de oogspieren verslappen, je hoort een reutelende ademhaling omdat de slijmen niet meer kunnen worden ingeslikt, de neus gaat er spits en bleek uitzien omdat het bloed minder goed naar het gezicht doorstroomt."

Mensen voorbereiden op de dood,

dat is de taak van zorgverleners als Ann en Christine. Maar soms gaat er kostbare tijd verloren in die noodzakelijke voorbereiding. Omdat artsen vaak nog voort willen behandelen, ook al heeft het niet veel zin meer. Het is een delicaat gegeven, de spanning tussen cure - de taak van artsen - en care - wat verpleegkundigen vooral doen. Een palliatief verblijf betekent dat de laatste weken of maanden van een mensenleven zo comfortabel mogelijk zijn, maar dat lukt niet als de medische behandeling te lang duurt.

Mensen die op een palliatieve afdeling terechtkomen, weten dat ze gaan sterven. Dat moet erg moeilijk zijn. Maar ze krijgen wel tijd om afscheid te nemen.

Ann: "Ik heb in Brussel ooit een toerist in elkaar zien zakken terwijl hij naar de prachtige gebouwen op de Grote Markt aan het kijken was. Veel beter kun je niet sterven, denk ik. Maar voor zijn vrouw, die naast hem stond, was het wellicht veel moeilijker."

Christine: "Als je fysieke toestand het toelaat, biedt het volgens mij troost om als stervende vooral bezig te zijn met de mensen rondom jou in plaats van met jezelf. Jij gaat dood, voor jou is er geen toekomst meer, maar voor degenen die achterblijven gaat het leven wel voort. Op een of andere manier moet je dus nog voor hen zorgen als je aan het sterven bent."

In het boek dat Ann en Christine schrijven, lees je veel verhalen over mensen die zich, ten langsten, verzoenen met elkaar, omdat een van beide partijen stervende is. Het is de tweede boodschap die de twee vrouwen willen geven in hun boek: probeer elkaar zoveel mogelijk de hand te reiken terwijl het nog kan.

Maar soms is er te veel gebeurd in een mensenleven. Soms hebben mensen te veel kapotgemaakt.

Ann: "Onlangs was hier een oud meneertje dat nooit bezoek kreeg. Dat vonden we erg, want het was een aardige man, zo leek het. Maar als je dan even later zijn zoon hoort uitleggen hoe zijn vader zich heel zijn leven verschrikkelijk heeft gedragen, dan begrijp je dat er geen emotie of liefde meer is."

Gedragen jullie je na dat verhaal van de zoon dan anders tegenover dat meneertje?

Ann: "Nee. Dat is onze taak niet. En je kent het leven van de mensen nooit helemaal."

Christine: "Wij oordelen niet. Het is het belangrijkste dat ik hier geleerd heb. Ik weet van mezelf dat ik heel principieel ben in een aantal zaken, maar sinds ik hier werk, ben ik veel minder principieel voor anderen. Wie zijn wij om iemands levenswijze goed of af te keuren? En vooral: wat doet het er nog toe in het aanschijn van de dood?"

Ann: "Onlangs was hier nog een andere oudere meneer, en die kafferde de hele tijd zijn vrouw uit. Zelfs als wij erbij waren. Ik probeer dan achteraf wel te zeggen dat zijn vrouw toch heel veel doet voor hem, maar ik ga even vriendelijk zijn. Hoogstens kunnen we dus wat gidsen, maar oordelen doen we niet."

Dit werk moet soms toch heel zwaar zijn. Nemen jullie dat dan mee naar huis?

Ann: "Ik vertel thuis weinig, omdat we gelukkig heel veel aan onze collega's kwijt kunnen. Maar soms blijft het in je zitten. Hoewel dat ook op een grappige manier kan zijn. Ooit hadden we hier een Griekse patiënte, een echte diva, en als we haar in bad zetten, zei ze altijd: 'In Griekenland gebruik ik dezelfde shampoo voor al mijn haar, overal!' (lacht) Het is raar, maar ik moet daar soms nog aan denken als ik zelf onder de douche sta. Daarnaast zijn het vooral kinderen of jonge ouders die je niet vlug vergeet."

Christine: "Enkele jaren geleden verbleef er een jonge vrouw bij ons die voor elk van haar vier kinderen een pakket met cadeaus had gemaakt. Zo zouden ze tot hun achttiende op elke verjaardag toch nog een geschenk krijgen van hun moeder. (slikt iets weg) Natuurlijk grijpt zoiets je enorm aan."

Als het dan toch niet plots kan, kun je maar beter hier sterven, denk je na een gesprek met Ann en Christine. Op een palliatieve afdeling mogen copieuze diners geprepareerd worden in de keuken, mogen vrienden komen kamperen wanneer ze dat maar willen, mogen whisky's gedronken worden, en mogen zelfs joints gerookt worden als dat helpt tegen de pijn.

Maar veel plaats is er niet om de laatste dagen van het leven te fêteren op een palliatieve afdeling. Zes bedden heeft het UZ Gent. In heel Vlaanderen zijn er 209 bedden op een palliatieve eenheid in een ziekenhuis. Dat is erg weinig. Palliatieve zorg is niet de meest winstgevendende vleugel van een ziekenhuis.

Jullie werken allebei al meer dan tien jaar op een palliatieve afdeling. Hebben jullie iets zien veranderen in die jaren?

Christine: "Er is steeds minder tijd. Of we maken minder tijd. Ook om te sterven. Als mensen vinden dat er geen perspectief meer is, dan moet het stoppen."

Is het geen goede zaak dat mensen niet nodeloos moeten lijden?

Ann: "Natuurlijk, maar niet alle mensen gaan in pijn dood. En mensen mogen toch hun tijd nemen om te sterven?"

Christine: "Vroeger bleven mensen ook langer waken bij de stervenden. Maar blijkbaar zijn we steeds minder in staat om te wachten tot iemand op een natuurlijke manier sterft. Ik begrijp

dat het voor de omgeving soms moeilijk is om aan te zien hoe iemand doodgaat, maar we proberen er steeds voor te zorgen dat de patiënt waardig en zo comfortabel mogelijk kan sterven."

Ann: "Toch worden we vaak onder druk gezet, of de dokter niks kan geven om het stervensproces te versnellen. Maar als de patiënt dit zelf niet vraagt of vooraf geformuleerd heeft, kunnen wij enkel zorgen voor een goede pijn- en symptoomcontrole. Wat voor zin heeft het nog, vragen de naasten zich soms af. Heeft het dan geen zin meer om iemand toch nog eens te kunnen vastpakken? Zolang iemand nog niet dood is, is hij er nog."

Wat antwoorden jullie als een patiënt vraagt wat de zin van het leven is?

Ann: "Je moet zelf zin geven aan je leven. Nu is je leven, hier en nu. Wees gelukkig met wat je hebt, want we wonen aan de goede kant van de aardbol. We hebben hier al zoveel mensen zien sterven, en elke keer als iemand doodgaat, blijft het raar. Iemand leeft, en ineens is het gedaan. Het lichaam is er nog, maar de geest is weg."

Nemen mensen soms heel expliciet afscheid vlak voor ze sterven?

Christine: "Soms is het ook met een kwinkslag. (glimlacht) Onlangs was hier een man die net voor hij een spuitje kreeg van de arts tegen zijn kinderen zei: 'Dat gaan ze mij geen twee keer lappen'."

Ann: "Als er zo'n familie is waar heel veel liefde is, en als zo'n vader dan tegen zijn kinderen zegt: 'Ik zie u allemaal zo graag', dan sta je daar zelf nog bij te schreien."

Kunnen jullie door dit werk beter met de dood om?

Christine: "Elk sterven is een heel emotioneel gebeuren. Mensen denken misschien dat wij daarin

gehard zijn, maar dat is niet zo. Het grijpt me nog altijd erg aan."

Ann: "Je herkent de fysieke stadia van het sterven gemakkelijker, maar je gevoelens veranderen niet. In sterven hard je niet."

Wat de levenden kunnen leren van de stervenden van Christine De Coninck en Ann Brusseele (Borgerhoff & Lamberigts)

Met **Trends** weet je beter

DEZE WEEK

WORDT DE VOLGENDE CRISIS NOG ERGER?

In hun ijver om het banksysteem veiliger te maken, hebben de politici de vlotte werking van de financiële markten aan banden gelegd. Daardoor is één ding zeker: als er weer een crisis komt, dan zal die zwaarder zijn dan de vorige. Trends legt u uit waarom.

NU TE KOOP

IN DE KRANTENWINKEL EN DIGITAAL VIA DE TRENDS-APP

NIEUW!

DE REISGIDS VAN DE 21STE EEUW

1

DE 360° REISGIDS

Informatie & inspiratie:
cradek wat uw vakantielebestemming
speciaal voor u in petto heeft.

2

DE 360° REISPLANNER

Organisatie & simulatie:
stipool met de gratis planningstool in
enkele minuten uw persoonlijke reisplan uit.

3

DE 360° APP

Ondersteuning onderweg:
uw reisplan op uw smartphone, met realtime
gps-ondersteuning en offline kaarten.

Het nieuwe 360° reizen nu al verkrijgbaar in de boekhandel voor **NEW YORK LONDEN BERLIJN**

LANNOO